

де класичною парламентською республікою, без президента. Але Конституція УНР не набула чинності.

При гетьманаті П. Скоропадського не втрачалася сама ідея парламентаризму, бо в майбутньому передбачалося скликання парламенту – Союму.

У часи Директорії при виробленні власної конституції наголошувалося, що держава за формою правління ставала президентсько-парламентською республікою з Головою Держави і Державної Народної Ради на чолі. Таким чином, ні УЦР, ні Гетьманат, ні Директорія не відмовилися від ідей парламентаризму. Навпаки, було зроблено реальні кроки до утвердження загальноєвропейських правових норм у галузі державного будівництва, до впровадження засад конституціоналізму й парламентаризму в організацію державної влади в Україні. Представницькі форми народовладдя існували й у Радянській Україні, де домінував класовий підхід, що насправді було політико-правовим парадоксом.

Список літератури: 1. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. К., 1996. Т.1. Т.2. 2. Тютюнник Ю. Революційна стихія // Дзвін. Львів. 1991. № 7. 3. Газета «Киевлянин». 1911. 17 листоп. 4. Енциклопедія українознавства / За ред. В.Кубійовича: В 11 т. (Перевид в Україні). Львів. 2000. Т.9. 5. Див.: Рубльов О.С., Реснт О.П. Українські визвольні змагання 1917–1921. Книга – Україна крізь віки. К., 1999. Т.10. 6. Див.: Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України 1917–920. Центральна Рада. Гетьманство. Директорія. К., 1997. 7. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія Української Конституції. К., 1993. 8. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольности УНР) // Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр. Відень, 1921. Т.2. 9. Цит. за.: Кравченко В.В. Конституційне право України. Навч. посіб. К., 2000. 10. Див.: Тищик Б.Й., Вівчаренко О.А. Українська Народна Республіка. Коломия. 1994. 11. Яковлів А. Основи Конституції УНР // Розбудова держави. 1992. 12. Дорошенко Д. Історія України: У 2 т. К., 1993. Т.2. 13. Последние новости (Киев). 1918. 16 нояб. 14. Українські політичні партії кінця XIX – початку XX ст.: Програмові та довідкові матеріали / Упоряд. В.Ф.Шевченка та ін. К., 1993. 15. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції: У 4 т. Відень, 1921. Т.3. 16. Мазепа І. Україна в огні і бурі революції: У 3 т. – Прага: Укр. вид-во Пробоем, 1942. Т.1. 17. Вісник УНР. 1919. 19 верес. 18. Слюсаренко А.Р., Томенко М.В. Історія Української Конституції. К., 1993. 19. Конституція Української Соціалістичної Республіки. Х., 1920.

Надійшла до редакції 29.10.07

В. Б. Кузьменко

ПРАВО НА НАВЧАННЯ РІДНОЮ МОВОЮ ТА ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 30-х РР.

Українське законодавство гарантує громадянам країни право на навчання рідною мовою. Однак реалізація цього права на практиці стикається з цілою низкою проблем. Так, на сьогодні лише представники 8 із 130 національних меншин, які проживають в Україні, мають реальну можливість навчатися в школах рідною мовою. Школярі ще кількох десятків національностей у кращому випадку можуть лише вивчати факультативно у навча-

льному закладі рідну мову. Усі інші повинні задовольняти свої мовні права лише через національно-культурні товариства. Такий стан справ із реалізацією конституційного права громадян на освіту рідною мовою вимагає створення належної інституціональної та нормативно-правової бази для його забезпечення. Корисним у цьому процесі стане критичне осмислення як позитивного, так і негативного вітчизняного досвіду. Особливо багатий матеріал для роздумів дає аналіз реалізації права на навчання рідною мовою у часи складних соціально-економічних та суспільно-політичних трансформацій, якими були для України 30-ті рр. минулого століття.

Питання забезпечення права громадян на навчання рідною мовою в Радянській Україні не є новими для історичних та історико-правових досліджень. Вони порушувалися у працях О. Б. Бистрицької, Г. Г. Єфіменка, А. І. Рябошапки, Б. В. Чирка, А. Д. Якубової та інших науковців. Але брак джерел, передусім матеріалів центральних російських архівів, значною мірою перешкодив з'ясуванню стану забезпечення права на навчання рідною мовою у 30-х рр., а також усвідомленню причин та протікання процесу ліквідації в УРСР спеціальної мережі навчальних закладів національних меншин. Тому у даній статті робиться спроба осмислення досвіду забезпечення в Українській РСР права на навчання рідною мовою у другій половині 30-х рр.

У першій половині 30-х рр. У СРСР відбулися суттєві соціально-економічні та суспільно-політичні зміни, що усвідомлювалися як створення основ соціалізму у тому розумінні, яке давалось у програмних документах Комуністичної партії. На цей час усі засоби виробництва були усуспільнені, і, відповідно, не існувало приватної власності – основи експлуатації людини людиною. Господарство велось на основі єдиного плану, що виключало ринкові відносини. Зростання промислового виробництва зумовило ліквідацію безробіття в державі та гостру потребу у кваліфікованих кадрах. Останнє сприяло розвитку освітньої сфери. Значні зміни відбулися також в інших соціальних сферах. Усе це вимагало й відповідного відображення на конституційному рівні.

5 грудня 1936 р. на Надзвичайному VIII Всесоюзному з'їзді Рад було прийнято Конституцію СРСР, а 30 січня 1937 р. на Надзвичайному XIV з'їзді Рад УСРР було затверджено розроблену на її основі Конституцію УРСР. Без перебільшення можна сказати, що за своїм змістом обидві Конституції були на той час одними з найбільш демократичних у світі. Однак наявність демократичної Конституції не означає автоматично реальне народовладдя в країні та можливість для громадян безперешкодно реалізовувати свої права. Лише доведена до конкретних відносин і реалізована в практичній діяльності державних органів, посадових осіб і грома-

дян демократична конституція є дійсно демократичною і виконує своє юридичне, політичне і соціальне призначення у суспільстві. У протилежному випадку конституція носить формальний, декларативний характер, використовується лише з пропагандистською метою і в результаті слугує юридичною ширмою для свавілля і беззаконня, яке чинять державні органи й посадові особи.

Конституція УРСР 1937 р. складалася з 146 статей, об'єднаних у 13 розділів. Розділ про права і обов'язки громадян посідав в ній лише десяте місце. Серед проголошених у Конституції прав і свобод громадян республіки важливе значення мало право на працю (ст. 117), на відпочинок (ст. 118), на матеріальне забезпечення в старості, або в разі хвороби чи втрати працездатності (ст. 119), право на об'єднання у громадські організації (ст. 125), свобода слова, друку, зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій (ст. 124), недоторканність особи (ст. 126), недоторканність житла і таємниці листування (ст. 127), рівноправність громадян незалежно від статі (ст. 121), національної чи расової приналежності (ст. 122). Уже традиційно в Основному Законі гарантувалося право громадян на освіту (ст. 120). Однак вперше в історії радянської конституції наголошувалося, що «це право забезпечується ... навчанням у школах рідною мовою» [1].

І дійсно, на час прийняття Конституції вже була створена та успішно функціонувала як інституціональна, так і нормативно-правова база для реалізації права громадян на освіту рідною мовою. Так, відповідно до законодавства, мова викладання у навчальних закладах встановлювалася згідно з волевиявленням місцевого населення [2]. Водночас, з метою створення сприятливих умов формування навчальних закладів для обслуговування національних меншин (далі – національних навчальних закладів) законодавчо навіть була зменшена удвічі кількісна норма організації навчальної групи – до 20 учнів [3, с. 8–9]. Усе це дало змогу вже упродовж 20-х рр. створити розгалужену мережу національних навчальних закладів. Зокрема, за даними НКО УСРР, на кінець 20-х рр. в Україні працювало 1539 шкіл з російською мовою викладання, 786 – з єврейською, 628 – з німецькою, 381 – з польською, 121 – з молдавською (поза межами Молдавської АСРР), 73 – з болгарською, 16 – з грецькою, 15 – з чеською, 10 – з узбецькою, 8 – татарською, 2 – асирійською. У цілому відсоток учнів у національних школах відповідав питомій вазі майже всіх національних меншин серед усього населення республіки [4, с. 35–44]. Отже, абсолютна більшість громадян республіки мала можливість здобувати освіту рідною мовою.

З часом частина національних шкіл була ліквідована, передусім у прикордонних районах УСРР, звідки у першій половині та середині 30-х рр. масово депортували представників польської та

німецької меншин. Певною мірою скоротилася також мережа єврейських шкіл. Однак закриття національних шкіл ще не стало загальною тенденцією. Національні школи у цей час ліквідовували не тому, що вони були національні, а в основному з об'єктивних причин, насамперед через недостатню кількість учнів. Більше того, у середині 30-х досить численними були приклади відкриття нових шкіл для представників національних меншин. Навіть у 1935–1936 навчальному році в школах УСРР українською мовою навчалася 4 116 449 учнів, російською – 624 539, єврейською – 69 211, молдавською – 29 832, іншими – 118 836 [5, с. 25].

Разом з тим процес становлення й утвердження СРСР як фактичної унітарної держави, єдина ідеологія, насаджувана партією, вимагали єдиних організаційних принципів освіти і культурного будівництва. Пріоритет у нормативно-правовій діяльності поступово закріплювався за центральним партійним апаратом [6, с. 138]. Так, вже на початку 30-х рр. було прийнято ряд партійних постанов, які поклали край своєрідності української радянської системи освіти. У Постановах ЦК ВКП(б) «Про початкову та середню школу» (вересень 1931 р.), «Про навчальні програми і режим у початковій та середній школі» (серпень 1932 р.), «Про підручники для початкової та середньої школи» (лютий 1933 р.), «Про структуру початкової та середньої школи в СРСР» (травень 1934 р.), «Про організацію навчальної роботи і внутрішній розпорядок у початковій, неповній середній та середній школі» (вересень 1935 р.) та інших закріплювалися єдині організаційні, нормативні та науково-педагогічні основи радянської шкільної системи.

Розбудова тоталітарного режиму об'єктивно вимагала поглиблення уніфікації освітньої сфери. Адже сама наявність великої кількості навчальних закладів, що функціонували мовами національних меншин, значною мірою утруднювала контроль їх діяльності. Крім того, в національних навчальних закладах ускладнювалась можливість перманентної ротації кадрів. Водночас розмаїття національних шкіл не сприяло формуванню нового стандартизованого покоління «будівників комунізму».

1 грудня 1937 р. на засіданні Оргбюро ЦК ВКП(б) було прийнято резолюцію про закриття шкіл національних меншин, а 17 грудня 1937 р. це рішення було затверджено постановою Політбюро ЦК ВКП(б). У прийнятій постанові, зокрема, зазначалося: «1. Визнати шкідливим існування особливих національних шкіл (фінських, естонських, латиських, німецьких, англійських, грецьких та ін.) на території відповідних республік.

Запропонувати наркомосвітам національних республік реорганізувати вказані школи у радянські школи звичайного типу.

2. Доручити комісії ЦК у складі т.т. Андрєєва, Жданова, Тюркіна, Булганіна виробити на основі цього відповідні вказівки ЦК нацкомпартій, раднаркомам і наркомосам республік.

Запропонувати Наркомосу РРФСР надати в ЦК ВКП(б) пропозиції про ліквідацію національних педтехнікумів, будинків просвіти та інш. культурно-просвітницьких закладів» [7, арк. 15].

Одночасно з цією постановою на засіданнях Оргбюро та Політбюро ЦК ВКП(б) було обговорено та прийнято ще дві Постанови, які певною мірою доповнювали та розвивали її: «Про ліквідацію національних районів та сільрад» та «Про російські газети на Україні». Усі ці постанови у комплексі стали поворотним пунктом у національній політиці радянської влади.

Вже 24 січня 1938 р. напрацьовані комісією ЦК ВКП(б) «відповідні вказівки» були затверджені окремою Постановою Оргбюро ЦК ВКП(б) «Про реорганізацію національних шкіл» [8, арк. 45–46]. У ній, зокрема, вказувалося: «Проведеною ЦК ВКП(б) перевіркою встановлено, що ворожі елементи, що орудували в наркомосвітах союзних і автономних республік, насаджували особливі національні школи (німецькі, фінські, польські, латиські, англійські, грецькі, естонські, іжорські, вепські, китайські і т.п.), перетворюючи їх у вогнища буржуазно-націоналістичного, антирадянського впливу на дітей.

Практика насадження особливих національних шкіл завдавала величезної шкоди справі правильного навчання і виховання, відмежовувала дітей від радянського життя, позбавляла їх можливості залучатися до радянської культури і науки, заступала шлях до подальшого отримання освіти в технікумах і вищих навчальних закладах.

Враховуючи це, ЦК ВКП(б) визнає подальше існування особливих шкіл і особливих відділень при звичайних радянських школах шкідливим». Далі у Постанові наказувалося реорганізувати особливі національні школи (німецькі, фінські, польські, латиські, естонські та ін.) у радянські школи звичайного типу, а також ліквідувати існуючі при звичайних радянських школах особливі національні відділення.

Постановою також визначалися механізми реалізації грудневого рішення. Зокрема вимагалось особливі національні школи реорганізувати шляхом переведу їх на навчальні плани і програми радянських шкіл звичайного типу, з викладанням або мовою відповідної республіки, або російською. Повністю завершити реорганізацію національних навчальних закладів необхідно було до 1 серпня 1938 р.

Пропозиції НКО РРФСР щодо ліквідації «національних педтехнікумів, будинків просвіти та інш. культурно-просвітницьких закладів» були затверджені Постановою Оргбюро ЦК ВКП(б) від 19

березня 1938 р. «Про національні педучилища і інститути» [9, арк. 36]. За відсутності загальносоюзного комісаріату освіти ці пропозиції послужили зразком для відповідних рішень наркомосів союзних республік.

Для реалізації на Україні постанов ЦК ВКП(б) наркомос УРСР підготував аналітичну Довідку «Про національні школи в Україні» [10, с. 232–236]. За результатами її розгляду Політбюро ЦК КП(б)У 10 квітня 1938 р. прийняло Постанову «Про реорганізацію національних шкіл на Україні», яка майже дослівно відтворювала текст постанови Оргбюро ЦК ВКП(б) від 24 січня 1938 р. Постанова зобов'язувала «перших секретарів обкомів КП(б)У і Наркомосвіту УРСР до 1 травня 1938 р. представити на затвердження ЦК КП(б)У план реорганізації кожної особої національної школи, технікуму, педшколи, відділень і класів при них» [11, с. 236–237].

Місцеві партійні органи відразу ж розпочали активно втілювати у життя названу Постанову. Так, зокрема, вже 15 квітня 1938 р. Бюро Одеського обкому КП(б)У приймає рішення про відрядження у райони області членів партії для підготовки реорганізації вузів, технікумів, шкіл. Постановою також вимагалася реорганізацію (тобто переведення на українську або російську мову навчання) проводити з урахуванням загальної розмовної мови регіону, а щодо кожної окремої школи приймати спеціальну постанову бюро райпарткому [12, арк. 52].

Зважаючи на те що ліквідація навчальних закладів національних меншин відверто суперечила пропагованій національній політиці, уповноваженим Одеського обкому КП(б)У доводилося на місцях в досить оригінальній формі пояснювати необхідність реорганізації національних шкіл. Так, наприклад, один із відряджених обкомом членів партії на засіданні Бюро Березівського райкому КП(б)У Одеської області 27 квітня 1938 р. так обґрунтовував необхідність реорганізації усіх німецьких шкіл району: «Зважаючи на виявлений настрій, а також клопотання батьків дітей про переведення викладання в німецьких школах на російську або українську мову, поставити питання перед Обкомом КП(б)У про потребу проведення реорганізації німецьких шкіл з тим, щоб уже на початку нового 1938–1939 учбового року заняття в цих школах проводити виключно російською або українською мовами» [13, арк. 85]. Про те, яким насправді був «виявлений настрій, а також клопотання батьків дітей» відверто передають рядки документів, котрі красномовно свідчать про негативне ставлення учнів, їх батьків та частини педагогічного колективу до ліквідації національних шкіл [14, арк. 1–12].

Хоча робота з ліквідації національних навчальних закладів розпочалася відразу та проводилася інтенсивно, однак здійсню-

валася вона приховано і в основному партійними органами. Справа у тому, що в Україні на початку 1938 р. розпочалася активна підготовка до виборів у Верховну раду Української РСР, які проводилися на основі нової Конституції УРСР. По всій республіці, на заводах і фабриках, у колгоспах і радгоспах, на всіх підприємствах і в установах було утворено гуртки, в яких громадяни республіки організовано вивчали нову Конституцію УРСР та виборче законодавство. Зрозуміло, що ліквідація національних навчальних закладів напередодні виборів, яка відверто порушувала закріплене Конституцією право громадян здобувати освіту рідною мовою, могла викликати зайві питання громадян у процесі вивчення Основного Закону. Тому своє законодавче закріплення партійні рішення отримали лише після проведення виборів до Верховної ради УРСР.

29 червня 1938 р. РНК УРСР затвердила Постанову «Про реорганізацію особливих національних шкіл, технікумів, Одеського німецького педагогічного інституту і особливих національних відділів і класів у школах, технікумах і ВУЗах УРСР» [15, ст. 153]. На відміну від партійних постанов, урядова була значно стриманішою. У ній, зокрема, було відсутнє теоретичне обґрунтування необхідності ліквідації національних навчальних закладів як таких, що були створені ворогами народу – троцькістами, бухаринцями й буржуазними націоналістами, які орудували в НКО УРСР. Не згадувалось також про ініціюючу роль у процесі ліквідації ЦК ВКП(б). Натомість РНК УРСР лише затверджувала поданий НКО УРСР план реорганізації особливих національних навчальних закладів. Цей план передбачав реорганізацію 766 особливих національних початкових, неповних середніх і середніх шкіл в такі ж школи з російською і українською мовами викладання, а також ліквідацію 122 національних шкіл шляхом об'єднання їх за територіальним принципом з українськими або російськими школами. Зокрема, документом вимагалася ліквідація усіх національних шкіл, у тому числі й змішаних, польської, німецької, чеської, болгарської, грецької, асирійської та шведської. Водночас передбачалася реорганізація усіх вищих та середньоспеціальних національних навчальних закладів названих меншин.

Якщо порівняти Постанову РНК УРСР від 29 червня 1938 р. з вищезгаданою Довідкою НКО УРСР «Про національні школи України», то стає очевидним, що не всі національні школи в УРСР підлягали ліквідації. Адже у Довідці говориться про існування 1530 особливих національних шкіл, а Постановою передбачено реорганізацію лише 888 національних шкіл. Реорганізація переважно не стосувалася національних шкіл тих меншин, що мали в межах СРСР свою державність, наприклад білоруських, вірменських, молдавських, туркменських, узбецьких тощо. Виключення становили лише німецькі школи, незважаючи на існування АРСР німців

Поволя. У зв'язку з переслідуванням євреїв у ворожій на цей час фашистській Німеччині в Україні з пропагандистських мотивів було збережено єврейські навчальні заклади. У серпні 1938 р. НКО УРСР навіть затвердив оновлену навчальну програму для єврейських педагогічних училищ [16, с. 16–17]. Однак вже упродовж 1938–1939 навчального року «без зайвого шуму» та в індивідуальному порядку більшість збережених національних навчальних закладів було реорганізовано.

Таким чином, в Україні на середину 30-х рр. минулого століття була створена та успішно функціонувала як інституціональна, так і нормативно-правова база для реалізації права громадян на освіту рідною мовою. З прийняттям у 1937 р. нового Основного Закону УРСР це право було закріплено і на конституційному рівні. Однак його реалізація не відповідала інтересам уніфікації освітньої сфери, якої нагально вимагала розбудова тоталітарного режиму. Тому наприкінці 1937 – початку 1938 р. низкою відповідних рішень ЦК ВКП(б), продубльованих республіканським партійним керівництвом та законодавчо закріплених Постановою РНК УРСР від 29 червня 1938 р., національні навчальні заклади в Україні були реорганізовані у такі ж заклади з російською або українською мовою викладання. У результаті цього створена упродовж 20-х рр. минулого століття – першої половини 1930-х років розгалужена мережа національних навчальних закладів була ліквідована. Натомість громадянам УРСР, у тому числі й представникам національних меншин, наприкінці 1930-х років залишалася можливість реалізувати своє право на освіту лише українською або російською мовою, чим грубо порушувалося їх конституційне право на навчання рідною мовою.

Список літератури: 1. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду Української Радянської Соціалістичної Республіки. 1937. №30. Ст. 121. 2. Кодекс законів про народну освіту УСРР // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду Української Радянської Соціалістичної Республіки. 1922. Відділ перший. №49. Ст.729. 3. Положення про шкільну мережу загального навчання // Бюлетень Народного комісаріату освіти. 1924. №5 (грудень). 4. Гитлянский А. Ленинская национальная политика в действии (национальные меньшинства на Украине) // Революция и национальности. 1931. №9. 5. Освіта в Україні в цифрах. Статистичний довідник за 1933/34–1935/36 роки. Х., 1936. 6. Правова ідеологія і право України на етапі становлення тоталітарного режиму (1929–1941) / За ред. О. М. Мироненка, І. Б. Усенка. К., 2001. 7. Російський державний архів соціально-політичної історії. Ф.17. Оп.3. Спр.994. Арк.15. 8. Російський державний архів соціально-політичної історії. Ф.17. Оп.114. Спр.637. Арк.45–46. 9. Російський державний архів соціально-політичної історії. Ф.17. Оп.114. Спр.640. Арк.36. 10. Довідка наркомату освіти України «Про національні школи в Україні» // Національні відносини в Україні у ХХ ст.: Зб. док-тів і мат. / Упор. М.І. Панчук (керівник), І.Л. Гошуляк, С.С. Діброва та інші. К., 1994. 11. Постанова ЦК КП(б)У «Про реорганізацію національних шкіл в Україні» // Національні відносини в Україні у ХХ ст. Збірник документів і матеріалів / Упор. М.І. Панчук (керівник), І.Л. Гошуляк, С.С. Діброва та інші. К., 1994. 12. Державний архів Одеської області. Ф.П-11. Оп.1. Спр.1344. Арк.52. 13. Державний архів Одеської області. Ф.П-56. Оп.1. Спр.3. Арк.85. 14. Державний архів Одеської області. Ф.П-11. Оп.1.

Спр.1394. Арк.1–4, 8–12. 15. Про реорганізацію особливих національних шкіл, технікумів, Одеського німецького педагогічного інституту і особливих національних відділів і класів у школах, технікумах і ВУЗах УРСР // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду Української Радянської Соціалістичної Республіки. 1938. №38. Ст.153. 16. Навчальний план педагогічної школи УРСР з єврейською мовою викладання (1938/1939 навчальний рік) // 36. наказів Народного комісаріату освіти. 1938. №24 (серпень).

Надійшла до редакції 10.10.07

І. Д. Коцан

ОСВІТНЯ ТА ФАХОВА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ХАРКІВЩИНИ В 20-ТІ РОКИ ХХ СТ.

Серед низки актуальних питань, що поставали перед органами міліції України в 20-х рр. ХХ ст., можна виділити проблему кадрового забезпечення. Вирішення її істотно ускладнювалося тим, що найгостріша нестача фінансових ресурсів не дозволяла забезпечити добір у міліцію людей, що відповідали б необхідним вимогам. Ця ж причина унеможлиблювала створення шкільно-курсової мережі, адекватної потребам практики. Єдине у тих умовах джерело поповнення рядів міліції скільки-небудь кваліфікованими працівниками – залучення старих спеціалістів, що були робітниками МВС, – практично не використовувалося через вкрай політизований підхід до цього питання.

Організація і розвиток робітничо-селянської міліції, крім тих труднощів, які довелося перебороти всьому радянському державному апарату, ускладнювалися тим, що з моменту формування міліція не могла хоча б у незначній мірі керуватися досвідом старої поліції і користуватися послугами представників останньої.

З початком організації міліції як штатного державного органу з усією гостротою постала проблема комплектування кадрів органів внутрішніх справ. Відповідно до теорії, що панувала, у ході пролетарської революції підлягали обов'язковому зламу, насамперед, ті ланки державного механізму, що виконували каральні функції. До них відносили всі види поліції.

Спочатку, як відомо, уявлялося можливим цілком скасувати армію і поліцію, а функції, що ними виконувались, організаційно об'єднати в рамках різноманітного роду формувань, що уособлюють ідею загального озброєння народу (пролетарської міліції). Червона гвардія, робітнича міліція й інші подібні формування будувалися на основі добровільного членства і, як правило, безоплатного виконання у вільний від основної роботи час обов'язків, що підтримували революційний порядок.

Поступово на різних рівнях системи партійних і державних органів почали підходити до розуміння того, що охорона громад-